

Dibistan Têrm û têgeh

Heyder Omer

Her zimanek ji bo xwendegê, navekî bi kar tîne, wek çawa zimanê kurdî peyva (dibistan) dixebitîne. Lê tevî cirbeciriya navan jî, ewana hemî wateyekê nîşan dikin, ew jî cihê, xwendinê ye;ango peyva (dibistan) û hevwaterên wê li ba zimanên dîtir, wek têmekê, wî cihê, ku şagirt tê de dicivin, û li ber destên mamosteyan hînî xwendinê û nivîsînê dibin, nîşan dike. Lê hevwatera peyva (dibistan), ya ku di zimanê erebî de (medrese) ye, tenê li ba sînorê têmekê namîne, belê wek têgeh jî tê xebitandin.

Gava (medrese), di zimanê erebî de, ji qalîkê têrmê bi der dikeve, û wek têgehekê tê bikar anîn, hîngê wateya cihê xwendinê jî bi paş piştî xwe de davêje, û wateyêke dine nuh distîne, û dibe nîşana rêbazê xwedî bingeha ramanî. Wek çawa mirov dikare ji bo markîsizmê bibêje: Medrese (dibistan) ya markîsizmê, û ji bo felsefeyan, wek nimûne, bibêje: Medreseya Kant, an ya Sigmond Froyd, û H.W.D.

Ez nizamim, ka ev têrma, di zimanine din de, wek têgeh jî bikar tê ya na, lê di zimanê kurdî de, ez bawer im, ku tenê kurdên, ku kultura Ereban jî wergirtine, wê wek têgeh bikar tînin. Siyamend Birahîm jî ew di vê qoziyê re xebitandiyê, gava bersiva pirsekê dide û di hevpeyvînekê, ku pêre hatiye kirin, de dibêje: „.....eger tu dixwazî bi wateya ziman bigrî, ez şagirtê dibistana Celadet û Osman sebrî me“. (Biner: www.welateme.net).

Bi baweriya min, beriya mirov wê bersivê bide, divê wateya têgeha (dibistan) li pêş wî sayî be, da bizanibe, ka ew her du kesayetiyên navborî karîbûn bibine dibistan yan na, û eger bûbine dibistan, gelo ewana damezrêner û nûnerê dibistanekê ne, yan her yek yê yekeke cida ye. Eger her du dibistanek bin, wek di bersivan S. Brahîm de xuya ye, ez bawer im

Wek hatiye zanîn, C. B danerê ABC ya kurdî latînî û yê rêzimana kurdî ye. Heya îro kesekî, ku beriya wî di vî warî de xebitiye, û xwe bi pirsgirêkên kurmanciya jorîn re westandiye, nehatiya naskirin. Her weha rêzimana wî bûye bingeha rastnivîsîn û rastxwendina kurmanciya jorîn. Di dan û standinên zimanewanî de her tim tê gotin, ku C. B weha çûye, an jî weha û weha gotiyê, lê bi carekê kesekî negotiye, û nabêje jî O. Sebrî weha çûye, an jî weha gotiye. Di vî warî de, carcaran, tenê navê Qenatê Kurdo li kêlek yê C. B tê hildan. Bi ser de jî O. Sebrî ti nerîn an jî pirtûkên rêzimên bi paş xwe de nehêştin; ango pirsgirêkên zimanewanî ne qisaweta wî bûn.

Tevî ku O. Sebrî ABCyek du caran jî çap kiriye, lê dîsan boçûnên wî nebûne dibistan, û nabin jî, ji ber ku wan boçûnan di nav civakê de deng venedane, û kesek ji nivîsevanan wan bikar nîne. ABC ya C. B. pêşî ji 33 tîpan pêk hatiye, ji ber ku (h') û (x') ku xalek li jora wan de heye, li gor gotina O. Sebrî, tê de hebûn, lê ew her du tîp, ku xal li jora wan e, jê hatin avêtin, û 31 tîp man. Tevî ku O. Sebrî bi wê yekê ne bawer e; ji ber ku ewî koma tîpan ji 33 bêtir dikir,(1) lê ew jî sala 1955ê ABCya xwe bi 33 tîpan çap dike, û sala 1982 careke din, lê 4 tîpên din bi ser ve dike, ew jî ev in (p' k' ç' t'), ku her yekê ji wan xalekê dide ser, ji ber ku ewana bi du awayan têne bilêvkirin. Pêre jî ABCyêke dine bi 37 tîpan dixê nav destên xwendevanan.

Tîpa dubare li ba C. Bedirxan nîne. Lewre dibêje“ Di zimanê kurdmancî de, tîpa dubare nîne. Ji lewre, heke di bêjeyekê de tîpek dubare bû, yeke wan (ango tîpek ji wan) ji ber xwe de dikeve, û tîpek bi tenê dimîne“(2). Lê O. Sebrî di ABC ya xwe de weha diçe, ku her du tîpên (R., L) têne dubarekirin, û wan bi R û L a guvaştî dinavîne.(3). Bi ser de jî . C. Bedirxan cînavê girêkî bi awayê (ko) lê O. Sebrî **D.R. (5)**